

Tadeusz Pietras
 Vranov nad Topľou
 (Słowacja)

Stargardia
 Tom V, 2010

Siedemnastowieczne Stargardiana ze Słowacji

Chociaż materiały, które zamierzamy zaprezentować Czytelnikowi pochodzą z drukarskich warsztatów szczecińskich działających tam w pierwszym ćwierćwieczu XVII wieku, to zawarte w nich informacje w pierwszym rzędzie są związane z osobami, instytucjami i życiowymi okolicznościami obywateli stargardzkich, a przez nich z historią starego grodu nad Iną.

I. CHARAKTERYSTYKA MATERIAŁU BADAWCZEGO

Bibliograficzny zasadniczo wymiar badań, a skromny tylko dorobek biograficznych szczegółów stargardzian pierwszego dwudziestolecia XVII wieku opierał się o 21 druków okolicznościowych¹, które opuściły prasy czterech warsztatów drukarskich: Jana Duberiana (9)², Samuela Kelnera (5)³, Martina Millera (4)⁴, oficyny Rethianowskiej (1)⁵, kierowanej potem przez Jana Krzysztofa Landtrachtingera (2)⁶.

Wszystkie wskazane produkty typograficzne formalnie stanowią składową część okazałego objętościowo „klocka intrologatorskiego”,⁷ który zawiera w sobie 150 jednostek. Ten to scalony zbiór drobnych druków, w przeszłości należał do biblioteki Krzysztofa Henryka Andrzeja Gereta (1686–1757), pastora ewangelickiego w Toruniu⁸. Losy i droga „tej to książki” z przedrozbiorowej Polski do Słowacji, z Torunia do Rażnian⁹, z księgozbioru wybitnego luterańskiego duchownego do wiejskiej rzymskokatolickiej biblioteki parafialnej w dalszym ciągu pozostają owiane tajemnicą.

Prawo własności nabyte przez Krzysztofa Henryka Andrzeja Gereta, przekonująco dokumentuje ekslibris z jego rodowym szlacheckim herbem,¹⁰ ale wydaje się, że wcześniej książka miała innego właściciela. Takie przypuszczenia

¹ Ich publikacja najczęściej łączyła się z uroczystościami rodzinnymi, jak urodziny, zawarcie związku małżeńskiego, śmierci lub pogrzebu.

² Bibliografia zał. (dalej.: Bz.): Nr 7, 9, 12, 13, 15, 17–20.

³ Ibidem, nr 10, 11, 14, 16, 21.

⁴ Ibidem, nr 3–6.

⁵ Ibidem, nr 8.

⁶ Ibidem, nr 1, 2.

⁷ Jego biblioteczne parametry zawierają się w 19,3 cm wysokości, 15,8 cm szerokości i 11,0 cm objętościowej – „grubości”.

⁸ Z. Nowak, *Słownik biograficzny Pomorza Nadwiślańskiego*, t. 2, Gdańsk 1994 s. 33n; Chr. Krollmann, *Altpreussische Biographie*, Bd 1., Marburg 1974, s. 208n.

⁹ Rażnany – obec, okres Sabinov, kraj – Prešov. W administracji kościelnej parafia Rażnany należy do dekanatu sabinowskiego, w archidiecezji koszyckiej.

¹⁰ Zob. ilustr. 1.

opieram o dwie okoliczności: wewnętrzną i zewnętrzną. Wewnętrzna, spaja się z imienną, chociaż mechanicznie uszkodzoną glossą marginalną, która znajduje się na dolnym marginesie lica karty tytułowej druku z numerem 20, a naniesioną przez któregoś z posiadaczy omawianego zbioru¹¹. Pierwsza część noty proveniencyjnej – *Eberhardo* – jest zdeklinowaną formą imienia właściciela. Druga zaś zrekonstruowana – *Wertero* – jest jego nazwiskiem. W uśiłowaniach rekonstrukcyjnych nazwiska bardzo wielką pomocą okazały się szczegółowe oględziny samego druku. Ich wynikiem było stwierdzenie, że *Eberhardus Werterus* jest jednym z gratulantów, który tak uwierzył swój utwór *Dum venit in thalamum Mecckenheuseria virgo Iane*¹² *tibi*, ... dedykowany narzeczonemu. Z nim bowiem – według własnego świadectwa – autor pozostawał w związkach rodzinnego pokrewieństwa¹³. Tak więc ten, Eberhardowski–Werterowski napis można uznać za autentyczny, chociaż ukryty znak pierwotnego właściciela zbioru. Za tym bowiem przemawia intoligatorskie przycięcie części nadpisu przy formowaniu bloku książki, którą po jej przejściu A. K. H. Geret ozdobił własnym ekslibrisem.

Dodatkowy argument dla tego poglądu łączy się z wynikami badań porównawczych¹⁴ nad oprawami ocalałej części księgozbioru Gereta, przechowywanego w krakowskiej Bibliotece Czartoryskich. W tym celu, przebadano oprawy 12 voluminów,¹⁵ które przez ich byłego właściciela zostały opatrzone herbowym ekslibrisem. W czasie przeprowadzania badań stwierdzono, że obydwie tekturowe okładziny każdego z Geretowskich egzemplarzy krakowskich są twarde, a ich grzbiety i narożniki wykonane z czystego, kremowego pergaminu. To zaś wskazuje na wyrobiony bibliofilski i estetyczny smak właściciela, powiększającego swoje zbiory biblioteczne. Tego jednak nie da się powiedzieć o Geretowskim voluminie z drukami szczecińskimi. Przeciwnie, introligatorskie okładziny słowackiego zbioru druków szczecińskich są stosunkowo miękkie. Zostały bowiem wykonane z papierowej makulatury drukarskiej, a obciążone kawałkami pergaminu pochodzących z dwóch różnych średniowiecznych rękopisów. Materiałowo i estetycznie lepiej się prezentuje ten, który tworzy górną okładzinę oprawy. Pergaminowy fragment użyty przez introligatora dla uformowania dolnej okładziny bardzo wytarty i prawie nieczytelny, świadczy o intensywnym i częstym wykorzystaniu zbioru przez jego wcześniejszych, ale anonimowych właścicieli.

Jak część Geretowskiego księgozbioru, która trafiła do Biblioteki Czartoryskich była orientowana na okolicznościowe wydawnictwa gdańskiej proveniencji drukarskiej, tak zbiór identycznego typu druków, ale ze szczecińskiego ośrodka wydawniczego, chociaż – jak tamte – nie posiadał równie eleganckiej oprawy, to w oczach K. H. A. Gereta miał swoją wielką dokumentującą wartość i został uznany

¹¹ *Gamçlia quibus novi conjuges, ... Iohannes Schambachius Erphordiensis... et... virgo Elisabetha, ... Prudentissimi... Theodori Meckenheusers... filia, ... ab amicis accinuntur.* Stetini, Typis Duberianis [1611] s. nlb. 8 (k. A₁₋₄).

¹² Poetycka kontrakcja imienia w wołaczu *Iohanne*.

¹³ *Consanguinitatis ergo scripsit Eberhardus Werterus. Gamçlia quibus novi conjuges, ... k. A_{3v}.*

¹⁴ Przeprowadzono je przy końcu grudnia 2004 roku.

¹⁵ W dziesięciu z nich z sygnaturami 46559 – 46714, 156 tytułów; 46715 – 46910, 196 tytułów; 46911 – 47216, 306 tytułów; 47217 – 47407, 192 tytuły; 47407a – 47767, 361 tytułów; 47768 – 48132, 365 tytułów; 48133 – 48367, 235 tytułów; a następnie 48609 – 48895, 287 tytułów; 48896 – 49164, 269 tytułów; 49165 – 49527, 363 tytuły; 49528 – 49734, 207 tytułów; 49735 – 49806, 72 tytuły. Całkowicie – 3009 samodzielnych wydawniczo jednostek bibliograficznych.

za godny nie tylko jego rodowego ekslibrisu, ale i miejsca we własnej bibliotece.

II. STARGARD: LUDZIE. INSTYTUCJE. OKOLICZNOŚCI

Stargard na Pomorzu, już od roku 1243 [przyp. red.] (1253) cieszący się prawami miejskimi, dbał o rozwój własnej gospodarki, był liczącym się partnerem w międzymiastowym handlu związkowym, jeszcze w pierwszym dwudziestopięcioleciu XVII w. nie posiadał własnej oficyny typograficznej. Potwierdzają to zachowane i dostępne publikacje związane z potrzebami obywateli Stargardu, którzy musieli korzystać z usług drukarzy z pobliskiego Szczecina¹⁶. Z pomiędzy czterech działających tam typografów, stargardzianie trzykrotnie powierzyli swoje zamówienia Janowi Duberianowi¹⁷ i Martinowi Mylianowi¹⁸. Jednokrotnie zaś obywatele grodu nad Iną korzystali z usług oficyn Samuela Kelnera¹⁹ i Rethiana²⁰ prowadzonej potem przez Jana Krzysztofa Landtrachtingera.

1. LUDZIE

A) OBYWATELE:

W gronie wykształconych obywateli Stargardu, a trwale rozwijających swoją działalność znalazła się pokaźna grupa trzynastu literatów. Między nich trzeba również włączyć kilku duchownych i pracowników tutejszej szkoły.

BLENNON Joachimus, literat. Autor czterowersowego pozdrowienia *Caeli intemperies dum Stolpae detinet, et me, Faustine, ...*, które przy uroczystości zawierania małżeństwa, dnia 25 stycznia 1608 roku dedykował narzeczonemu: diakonowi kościoła św. Mikołaja w Szczecinie Faustynowi Blennonowi i córce radcy miejskiego w Pyrzycach Annie Maderowej. Nr 6²¹.

FHURMANN Beniamin, wychowanek szczecińskiego Pedagogium, literat.

Dnia 1 sierpnia 1614 roku²², wicerektor szczecińskiej szkoły Pedagogium, Henryk Kielmann zawierał związek małżeński z Anną Fuchsówną, córką nieżyjącego już Antoniego Fuchsa, zasłużonego obywatela szczecińskiego. Przy tej to okazji Beniamin Fuhrmann, utworem *Huc age Christe novos quaeso defende maritos, ...* przejawiał swoje umiejętności prezentowania pięknego żywego słowa. Na podstawie formułki... *gratulabundi decantant Illustris Paedagogii Stettinensis alumni*, uwidocznionej z karty tytułowej wydanego wtedy przez Duberiana druku okolicznościowego można przyjąć, że odnosi się ono do gratulacji wszystkich autorów, którzy je umieścili

¹⁶ Osiem tytułów drukowanych w latach 1602–1618.

¹⁷ Bz, nr 9, 13, 20.

¹⁸ Ibidem, nr 3–5.

¹⁹ Ibidem, nr 11.

²⁰ Ibidem, nr 8.

²¹ Zob. numer załącznika bibliograficznego.

²² Tę pełną datę potwierdzają również poetyckie chronostychy Jana Babatiusa, Krzysztofa Iopovitzkyego, Andrzeja Palena, Magnusa Reinfelta, Joachima Rosenfelta i Antoniego Vivenesta.

w tym zbiorze²³. W takim przypadku Benjamin Fuhrmann byłby jeszcze studentem, który razem z Janem Reinecciussem, Magnusem Reinfeltem i Antonim Vivenestem tak w szkole, jak i na uroczystościach reprezentowali mieszczan Stargardu. Nr 12.

JACOBI Joachimus, literat. Autor dwóch utworów: *Non semper lacrymis locus est...* z gratulacjami dla nowożeńców i zagadki *Dicite convivae...* adresowanej gościom weselnym. Jeden i drugi, zaprezentował dnia 18.10.1620 roku Jerzemu Rehbergowi, dyrektorowi szkoły w Goleniowie i jego małżonce Annie, córce senatora goleniowskiego Joachima Schenckiego²⁴. Nr 17.

Zamiłowania literackie Joachima Jacobiego poznamy powtórnie dnia 12 lutego 1621 roku, kiedy w towarzystwie innego stargardzianina – Dawida Radesa młodszego, swoje sześciowerszowe pozdrowienie: *Carmina non faciunt, quae, quot sunt...* dedykował Faustynowi Blenonowi i jego narzeczonej Marii Bancki – Benteriowej. Nr 19.

PFEIFFEN Georgius, ceniony, obywatel Stargardu, ale bez wskazania rodzaju jego zasług, którymi zdobył sobie uznanie wśród mieszkańców miasta. Nr 5.

PFEIFFEN Margarita, jego córka, a narzeczone, potem małżonka Michała Tredera. Nr 5.

PLANTKOVIUS Wolfgang, wychowanek szczecińskiego Pedagogium, literat. Swoją talent literacki przejawiał już jako student, dnia 19 września 1617 roku. Wtedy, przed pastorem działającym przy szczecińskim kościele św. Mikołaja, Ernestem Hettenbachem, jego narzeczoną Barbarą Sachtlebiową – wdową po Fryderyku Fabrim²⁵ i zaproszonymi przez nich gośćmi deklamował swój poetycki utwór *Queae vota nuncupem tibi charaeque, Docte vir, ...* któremu nadał formę psalmu. W treści nawiązywał do tekstu 128 psalmu biblijnego²⁶, a zrealizował go w wersyfikacyjnej konwencji jambu poetyckiego. Nr 14.

W lutym 1618 roku zmarł książę szczeciński Filip II. Przy trumnie, a w szeregu opłakujących jego śmierć znalazł się również stargardzianin, Wolfgang Plantcovius. Swoją obywatelski ból i ocenę życia zmarłego władcy, uczestnikom uroczystości pogrzebowych podał w 103 wierszowym utworze elegijnym *En iterum lacrimas nostras lugubreq[ue] carmen*, który został opublikowany w zbiorze drukowanym

²³ [Epithalamia] EΠITHAMIA. In sacras nuptiarum solemnitates... Henrici Kielman[n]i illustris stetinensium Paedagogij correctoris dignissimi, sponsi, matrimonium contrahentis cum... virgine Anna, spectatissimi at[que] integerrimi viri D[omi]n[i] Antonii Fuchsii, civis quondam apud Stetinenses primarii, ... Stetini, Typis Duberianis, [Anno 1614], 4°, s. nlb. 16 (A₁₋₄ – B₁₋₄).

²⁴ Na licu karty tytułowej druku, nazwisko senatora ma formę Scenckii(!). W tekstach dwóch autorskich pozdrowień skierowanych do narzeczonych, wicerektor szkoły goleniowskiej Jan Mader, nazwisko ojca narzeczonej przywołuje jako Schenki (k. A_{2r}), a Maciej Wolgastius (k. A_{4v}), – Schencki, którą trzeba przyjąć jako ortograficznie najpoprawniejszą.

²⁵ Przed swoją śmiercią pracował przy tym samym kościele, zajmując to samo stanowisko.

²⁶ Numeracje Psalmów w hebrajskim oryginale, a w ich przekładach: greckiej Septuagincie, łacińskiej Vulgacie i we współczesnych przekładach narodowych są odmienne. H. Langkammer, *Słownik biblijny*, Katowice 1982, s. 130. W Biblii hebrajskiej i w luteriańskiej jest to Psalm 128. W Vulgacie – Ps 127: Beati omnes qui timent Dominum. Polska Biblia Tysiąclecia¹ (1965) – Ps 127[128]: *Błogosławionys, gdy się boisz Pana*; Biblia Tysiąclecia² (1971) – Ps 128 [127]* *Błogosławiony każdy, kto boi się Jahwe*; Biblia Tysiąclecia³ (1979) – Ps 128 [127]* *Szczęśliwy każdy, kto boi się Pana, ...*

przez Kelnerów²⁷. Nr 21.

RADES David (mł.), student Paedagogium szczecińskiego – literat. Zamierzał osiągnąć więcej niż to, co mu zapewniała miejscowa szkoła. Tak więc przyłączył się do grona studentów Pedagogium szczecińskiego. Tu, jeszcze jako jeden z nich, przejawiał swoje uzdolnienia literackie. Potwierdził je też utworem: *Quicquid fit, Rectore Deo*, który dnia 25 czerwca 1617 roku zaprezentował uczestnikom uroczystości ślubnych rodzonej siostry Erdmudy i jej narzeczonego Marcina Braunswiga, pastora w Kołbaczu²⁸. Nr 13.

W cztery lata później, razem z dwoma dalszymi stargardzkimi mistrzami słowa Joachimem Jacobim i Samuelem Redteliusem, dnia 12 lutego 1621 roku znalazł sobie miejsce wśród gratulantów uświetniających uroczystości drugiego ożenku, owdowiałego Faustyna Blennona²⁹, diakona przy kościele św. Mikołaja w Szczecinie³⁰. Małżonką stała się wtedy pani Maria Banckianowa, wdowa po Kasprze Benterim, burmistrzu Prudnika, na Śląsku³¹. Tym razem, Dawid Rades swoim klientom i uczestnikom ich uroczystości przedłożył utwór *Si dubio dicis casu sacra foedera fiunt...*³², który podpisany imieniem i nazwiskiem został dopełniony wzmianką o bliskim pokrewieństwie z Marią Banckianową³³. Ewidentnym jest dla niego błąd drukarski, który łatwo udowodnić na podstawie samego tylko porównania panińskiego nazwiska drugiej małżonki Faustina Blennona – Maria Backianowa i rodowego nazwiska Dawida Radesa³⁴, jako tylko omyłką przypisanego jej brata. Nr 19.

RADES David (st.), były celnik stargardzki, ojciec Davida (mł.) i córki Erdmudy. Zajmowane wcześniej stanowisko i związane z nim zabezpieczenie materialne umożliwiły posłać syna na studia do Szczecina, a dobre ślubne wiano, córce zapewniło dobrą koligację małżeńską. Nr 13.

²⁷ *Lacrume ob funus immaturum et praeproperatum illustrissimi et celsissimi principis... Philippi II., ducis Stetini Pomeraniae, ... Stetini Typis Kelnerianis* [1618], s. 45 – 48 (F₃r₄v). Bz, Nr 21.

²⁸ *Festivitati nuptiarum reverendi, ... viri, d[omi]n[i] Martini Braunswigi, ... sponsi et... virginis Erdmudis, d[omi]ni Davidis Rades, ... filiae... gratulantur frater sponsae, et quidam studiosi amici Paedagogij stetinensis alumni.*, [Stetini], Typis Duberianis [1617].

²⁹ Stało się to, dnia 6 czerwca 1620 roku. Maria Blennonowa, z domu Maderowa zmarła przy porodzie ich najmłodszego dziecka – córki Racheli. Takie informacje znajdziemy na licu kary tytułowej wydanego wtedy okolicznościowego druku: *Piis manibus lectissimae pudicissimae[ue] feminae Annae Maderianae... reverendi... diaconi in aede Nicolaitana apud stetinenses fidelissimi vigilantissimiq[ue], cojugis dilectissimae diem in partu, enixa filia Rahele, obeuntis 6. Junii. SeXta Dies IVnII plgnVs FaVstIne IVgaLe e VIta raptat <TrVX InopIna> tVVM.* [1620] Stetini, Typis Duberianis Anno 1620 4° k. nlb. 4, (A₁.) Egzemplarz cytowanego druku znajduje się w omawianym zbiorze stargardzianów słowackich, z wewnętrzną sygnaturą – 150.

³⁰ *Nuptiis secundis... d[omi]n[i] Faustini Blennonis ad d[omum] Nicolai diaconi vigilantissimi matrimonium ineuntis, cum honestissima virtuosissima[ue] matrona Maria Banckiana, ... Stetini, Typis Duberianis* [1621].

³¹ Ibidem, ... viri quondam domini Caspari Benteri civis Neostadiensium Silesiae primarii... *Prudnik*, po niem[iecku] Neustadt, m[iasto] w Szląsku Pruskim nad rzeczką Prudnikiem: *Encyklopedia powszechna* S. Orgelbranda. t. 9, Warszawa 1875, s. 409; *Prudnik*, m[iasto] pow[iatowe] w woj[ewództwie] opolskim, nad rzeką P[rudnik]: *Mała encyklopedia powszechna* PWN, Warszawa 1971, s. 876.

³² *Nuptiis secundis... d[omi]n[i] Faustini Blennonis...*, s. nlb. 3–5 (A₂r₃r).

³³ *Sponsae frater.* Ibidem. (kA₁r).

³⁴ David Rades młodszy, był bratem Erdmudy, która poślubiła Marcina Braunswiga, pastora w Kołbaczu. Zob. Bz, Nr 13.

RADES Erdmuda, córka Davida Radesa (st.), siostra Davida Radesa młodszego, a małżonka Marcina Braunswiga, pastora w Kołbaczu. Nr 13.

REDDEMER Gabriel, syn Tomasza Reddemera, rektora szkoły w Stargardzie. Swoje wykształcenie pogłębiał w Rostocku. Zmarł tam podczas studiów, dnia 7 maja 1611 roku. Nr 20.

REDDEMER Gertruda, córka Tomasza Reddemera, rektora szkoły w Stargardzie. Później, znana jako małżonka Joachima Bilikena. Nr 11.

REDTELLIUS Samuel – literat. Uczestnik drugich ślubnych uroczystości Faustyna Blennona, gdzie swoje gratulacje nowożeńcom wyraził utworem *Nil Deus in terris cunctis mortalibus unquam,...* Zwracając się do nich ukazywał, że po darze zbawienia dokonanego przez Chrystusa, małżeństwo należy uznać za najzacniejszy dar Stworzyciela. Kończył zaś: *Vivite felices, concordem vivite vitam*³⁵. Nr 19.

REINECCIUS Johann – literat. Dnia 1 sierpnia 1614 roku w Szczecinie uczestniczył w uroczystościach weselnych vicerektora szczecińskiego Pedagogium Henryka Kielemanna, i jego narzeczonej Anny Fuchsównej. Tutaj też, jako stargardzianin pozdrowił oboje nowożeńców, ale odę *Corporis ac animi quantitate, HENRICE, bearit...* adresował w pierwszym rzędzie narzeczonemu, a swojemu profesorowi. Zakończył ją potem inwokacją: *Teraz – Anno i Henryku – drobnych tylko życzyć mogę, darów większych niech udzieli Chrystus wam. Zawsze razem, bądźcie pewni ślubów Jego*³⁶. Nr 12.

REINECCIUS Michaël – literat. Studiował jeszcze w Szczecinie, ale Stargard mu pozostał nadal bliski. Dlatego przybył tu, aby 29 maja 1613 roku wziąć udział w uroczystości zawarcia małżeństwa przez Heidenricha Kirchofiusa z Elżbietą Arnoldówną. Narzeczony był ewangelickim pastorem. Aktualnie pracował przy tutejszym kościele św. Ducha, a Elżbieta Arnold była pasierbicą pastora Konrada Breidenbacha, już wcześniej pracującego w Stargardzie. Obydwóch małżonków Michał Reineccius uczcił utworem *Hem tu quam felix toto dicendus in orbe cum tibi Kirchovi casta virago datur...*³⁷. Nr 9.

REINFELT Magnus – literat. Pierwszy jego występ, o którym wiemy z dostępnych materiałów wiązał się z dniem 11 października 1613 roku i uroczystością ślubną szczecińskiego adwokata Michała Zuria i Barbary, której ojciec Christian Ludec był także wysoko postawionym urzędnikiem wymiaru sprawiedliwości w stolicy Pomorza Zachodniego. Obydwóch, nowożeńców poeta patetycznie pozdrowił: *Zuriuszu! Gdy z małżonką wstępujecie, w łoża prawa święte, Boga tylko, prosić mi przystoi...*³⁸. Nr 10;

Jako jeden z czwórki stargardzkich studentów szczecińskiego Pedagogium, który obok Antoniego Vivenesta, Beniamina Fuhrmanna i Jana Reinecciusa dnia 1 sierpnia 1614 roku w Szczecinie uczestniczył także w uroczystościach weselnych vicerektora

³⁵ Szczęśliwymi bądźcie. Zgodny żywot prządcie. (Przekład autora).

³⁶ Przekład autora. Oryginał: Hinc precor Henrico, hinc Annae post infima summa Munera per Christum, quod precis esto ratum.

³⁷ Szczęścia morze w sercu skryte, światu – Kirchov – poznać daj, kiedy panny wzacnej bierziesz dar... (przekładowa parafraza autora).

³⁸ Dum Zuri neonymphae, subis sacra foedera lecti, me decet et precibus sollicitare Deum...

tej szczecińskiej szkoły Henryka Kilemanna i jego narzeczonej Anny Fuchsówniej. Od siebie doniósł im krótkie pozdrowienie: *Ut Kielmanne, tibi socii consortia lecti, ex voto cedant, prospera cuncta precor...*, a dołączył chronostych: PRIMUs AugUstI CoeLo reLLuXIIt ab aLto, VIInCULa ConIUgII sponse sUBIre paras³⁹, w którym ukrył dzienną i roczną datę [= 1. sierpnia 1614] zawarcia przez nich małżeństwa. Nr 12.

RUDOLPHI Joachimus – literat. Pierwszy raz, ze swoim poetyckim przejawem *Qui primum liciti sprevit socialia lecti federa* wystąpił w roku 1617, na uroczystościach związanych z zawarciem małżeństwa przez ksiązęcego adwokata w Szczecinie i Wolgast Baltasara Henckela, i Annę Reutz, wdowę po Krzysztofie Lucovii, ale córkę Erazma Reutza, byłego doradcy królowej duńskiej i księcia holsztyńskiego Ulryka. Nr 15.

Drugi raz, kiedy w roku 1619, owdowiały generalny superintendent wschodniej części Pomorza Szczecińskiego⁴⁰, a przy tym nadworny kaznodzieja zamku ksiązęcego David Reutz zawierał małżeństwo z Reginą Rebhuensówną, córką Macieja Rebhuensa, nieżyjącego już radcy miejskiego w Goleniowie. Wtedy, Joachim Rudolphi występujący przed nowożeńcami i weselnymi gośćmi, pierwszym – składał życzenia utworem: *Spiritus Edoni Boreae⁴¹ ac Eurus Nabathaeus⁴²...* Zgromadzonych zaś bawił interesującą biblijną zgadywanką, w której był ukryty rok zawarcia małżeństwa przez zapraszających na wesele. Taki zamiar przedłożył swoim słuchaczom w czterech wstępnych wierszach wspomnianej zgadywanki: *Reutziusza, święcie, związku znów utworzonego, znać chcesz roku czas. Wszyscy, ze mną, razem zbierzmy, co czytane strony świętych Ksiąg doniosą nam⁴³*. Dalsze wiersze zawierają już konkretne pytania poprzedzone z – „ile” – ukryte w wybranych tekstach Pisma Świętego, od księgi Genesis do Ewangelii włącznie. Nr 16.

SANDERI Georgius, podkomorzy stargardzki. Wspominany przy okazji zawierania drugiego małżeństwa przez wdowę po nim, Annę Vogelssang z Janem Valenem. Nr 8.

VIVENESTUS Antonius – literat⁴⁴. Trzy pierwsze utwory udokumentowane w naszym zbiorze, z których każdy pisany w innej konwencji twórczej pochodzą z roku 1613. Autor związał je z osobami Heidenricha Kirchofa, jego narzeczonej Elżbiety Arnoldówny, a ich uroczystością zaślubin małżeńskich.

Odę *Carminē quid multo mystes te docte monerem Connubii...*⁴⁵, złożoną

³⁹ Słońce z góry świeci, a z nim przyszedł, pierwszy sierpnia dzień. Małżeńskiego, z narzeczoną związku, spiesznie gotój znak. (Przekład autorski).

⁴⁰ Ecclesiarum Orientalis Pomeraniae generalis superattendens, et aulici concionator...

⁴¹ Zimny, północny wiatr.

⁴² Południowo-wschodni wiatr.

⁴³ AENIGMA. Qui sagatis mecum certo cognoscere tempus, Reutius quo subit sacra secunda tori. Collige quae monstrant divina volumina verbi Non secus ac facias Additionis opus.

⁴⁴ W biograficznym dziele: A. C. Vanselow, *Gelehrtes Pommern, Oder Alphabetische Verzeichniß Einiger in Pommern Gebornen Gelehrten...*, Stargard 1728, s. 119, znajduje się hasło *Vivenest <Antonius> von Stargard*. Brak daty narodzenia nie pozwala nam na pełną identyfikację osoby. Powstaje pytanie, czy Antoni Vivenstus, od r. 1625 diakon przy kościele św. Jana w Stargardzie, a potem przy kościele Marii Panny, od roku 1652 pastor stargardzki, który zmarł 25 stycznia 1658 roku i autor omawianych utworów literackich identyfikują się, czy pierwszy z nich jest ojcem – a poeta jego synem.

⁴⁵ O małżeństwa, skarbach skrytych, pieśnią, mądrość ci ukazę, abyś święciej z niej korzystać mógł... (przekład autora).

z trzydziestu ośmiu wersów, dedykował osobiście narzeczonemu⁴⁶.

Chronostychom *MaIVs VbI bIs seX et qVInqVe Creabat In aXe LVCes, KirChoVIo beLLa pUeLLa VenIt*⁴⁷, poeta wskazał dokładnie datę – 17. 5. 1613 – przedślubnego przybycia narzeczonej. Tym, chciał zapewne nie tylko ukazać ważność tego wydarzenia w jej życiorysie, ale jakby przykazać, aby ten epizod zachowała na zawsze w pamięci.

Obojgu małżonkom dedykował konstrukcję poetycką złożoną z pięciu wyrazów: *Sint rata, Kirchofio, connubi, faedera, canto*. Rozstawił je potem w dwóch układach, poziomym i pionowym. Każde ze słów tak w jednym, jak w drugim układzie tworzyło inne, nowe życzenie adresowane nowożeńcom. Nr 9.

Osoba i pozycja, którą sobie zdobył Henryk Kielmann, na pewno wymagały, aby 1.08.1614 roku, w dniu uroczystości weselnych wicerektora szczecińskiego Pedagogium wśród gratulantów nie brakowało Antoniego Vivenesta, stargardzkiego mistrza słowa. Nowożeńcom i zebranych gościom przedłożył tylko 16 wersowy utwór *Sed neque enim mea Musa tuu[m], Kielman[n]e, jugale Sacrum expers omnis muneris esse finit...*, którego początek wskazuje na urzekającą skromność twórcy, świadomego, że sam ani nie myśli mówić o wszystkich bogatych i zacnych związkach słowa i uroczystości, co jak się spodziewa doskonale zrobią dalsi jej uczestnicy. Nr 12.

Dnia 28 lipca 1616 roku książę pomorski Filip II obchodził swoje 44 urodziny. Sama uroczystość i bezpośredni w niej udział były wyróżnieniem, ale dla Antoniego Vivenesta równie cenne było to, że uczestniczył w niej wspólnie z Janem Gundermannem i Piotrem Neomarcusem, którzy nosili już tytuły *poeta laureatus*. Tym razem, Antoni Vivenest w sławieniu władcy mierzył wysoko. Nie wahał się odezwać okrzykiem zachwytu *Filipie, nieustanny książąt wzorze...*⁴⁸. Dalej użytymi zwrotami: *ojciec Ojczyzny*⁴⁹, *strażnik czci należnej Bogu, służby Chrystusowi, siewca sprawiedliwości, dawca błęgiego pokoju*⁵⁰ wypowiadał to, co już żyło także w świadomości poddanych obywateli⁵¹, a tu i teraz wyjaśniało sens okrzyku użytego na początku wiersza. Nr 1.

Następnego roku na tę samą uroczystość poddani księcia szczecińskiego przygotowali, a w drukarni Landtrachttingera wydali zbiór przemówień, powinszowań i życzeń. Dla Filipa II był to rok 45 urodzin⁵², a setna rocznica powstania luteranizmu⁵³, którego książę szczeciński nie tylko był oddanym

⁴⁶ Ad sponsum.

⁴⁷ Maj, poranków Iskry sIaI. Sześć. Potem – także sześć, a raz – pięć. Dzień to. Ah, to ten! Który, Pannę – piękną, z sobą nIosI. Ona tęsknI. StoI jeszcze? – Ją, wnet trzeba na KIrChofa progI wartko nIeść. Nowe Iskry potem, w raneK nowy sIaC. (Przekładowa parafraza autora).

⁴⁸ Philippe, lumen perpetuum Ducum...

⁴⁹ Te, Patriae pater, ...

⁵⁰ *Te duce... Christo praedicatur, ... Nempē, ut colatur justitia, et Dei non negligatur cultus, et aurea florente pace... Natalis XLIV [44 quadraginta quatuor] Ill[ustrissi]mi principis... Philippi II[secundi], ducis Pomeranorum et c[etera], celebratus votis aulicorum, [Szczecin 1616], s. nIb. 41 (k. F, r). Zob. też tabl. 3 i 4.*

⁵¹ Taką opinię Pomorzani o Filipie II utrwała i najnowsza polska literatura fachowa. Por. Z. Boras, *Książęta Pomorza Zachodniego*. Z dziejów dynastii Gryfitów, Poznań 1968, s. 208 i n.

⁵² Były to wszak ostatnie jego urodziny. Dalszych – nie doczekał. Zmarł bowiem w lutym 1618 roku. Z. Boras, *FILIP II*. [w:] Encyklopedia Szczecina., t. 1: A–O, Szczecin 1990, s. 245.

⁵³ Powstanie luteranizmu łączy się z dniem 31 października 1517 roku i osobą doktora Marcina Lutra (1483–1546), który w Wittemberdze ogłosił wtedy swoich 95 tez religijnych uważanych za programowe dla tego wyznania. *Luter Marcin i Luteranizm*, [w:] Mała encyklopedia powszechna PWN, Warszawa [1971], s. 593.

wyznawcą, ale gorliwym szerzycielem i obrońcą. Grono gratulujących było równie liczne jak poprzednio, ale teraz – w zbiorze imieninowych pozdrowień za rok 1617 – znalazła się kantata, której siedmiozwortkowy tekst niemiecki *Christi Gnadenreich auff Erden* i kompozycja w układzie na czterogłosowy chór mieszany wyszły spod pióra Piotra Bathena, pastora w Kurowie⁵⁴, pod Szczecinem [przyp. red.].

Stargardzianin Antoni Vivenest deklamujący swój utwór *Supra octingentos longo bis ordine factos...* i tym razem znalazł się między słynniejszymi literatami Baltazarem Setzerem i znanym już Piotrem Neomarcusem, którzy szczylicili się tytułami poetów cesarskich⁵⁵. Nr 2.

Jeszcze tego samego roku, Antoni Vivenestus ponownie wystąpił w roli gratulanta. Tym razem, spoił to z uroczystością weselną po zawarciu małżeństwa między adwokatem w Szczecinie i Wolgast Baltasarem Henckelem, a Anną, córką Erazma Reutza, byłego doradcy królowej duńskiej i Ulryka, księcia holsztyńskiego, a wdową po Krzysztofie Lucoviiim.

Swoją utwór *Non nihil est omen: portendunt omina multum...*, skonstruowany wokół dwóch słów: *nomen*⁵⁶ i *omen*⁵⁷, z ich rozwiniętą aplikacją dotyczącą imienia narzeczonej, Vivenestus wyraźniej dedykował narzeczonemu:

„*Omen*, nie zawsze z nieszczęściem chodzi,
Omina – różności w sobie skryją.
 Często i pomyślność wnet zwiastują.
Omina – dlatego Mędrzec – z rozmysłem odkłada,
 A raczej ich radosne, i jasne rad wyklada.
 Zważ to sobie, Prawości⁵⁸, świętej wierny stróżu
 Myśli takiej, duchem świeżej – Oblubieńcze – straż.
 Anna, Ci przychodzi. Anna, ulubiona twa; Narzeczonej
 Imię ANNAM⁵⁹ wspak przeczytaj, a w nim MANNA zjawi się.
 Wierząc sercem MANNĘ⁶⁰ świętą chętnie, znowu, bierz,
 Ale Annę tak też, jako Najwyższego z nieba, dar dla ciebie – weź”⁶¹.

⁵⁴ *Annus Christi [1617] M. DC. XVII strenis votis pro... Philippo II [secundo]... celebratus... anno DVCI Manet se Vator IesVs*, [Szczecin 1617] s. 35–42 (k. E_zr–F₁v).

⁵⁵ Balthasar Setzer p[oeta] caes[areus] Ibidem, s. nlb. 16 (k. B₁v); Petrus Neomarcus, poeta laureatus caesareus. Ibidem, s. nlb. 23 (k. C₄r).

⁵⁶ Wyraz z bogactwem znaczeń: 1. imię, nazwa, nazwisko; 2. sławne imię, sława; 3. puste imię, pozór; 4. ranga, stopień, godność tytuł, zaszczyt, odznaka; 5. pokolenie, rodzina, ród, plemię, naród. A. Jougan, *Słownik kościelny łacińsko – polski*, Wyd. 3, Poznań 1958, s. 447 n.

⁵⁷ 1. Znak, godło; 2. wróżba, przepowiednia, życzenia. Ibidem, s. 465.

⁵⁸ W oryginale *Themidos*, nawiązuje do Temidy, mitologicznej greckiej bogini sprawiedliwości. Poeta chrześcijański wziął to, jako poetyckie – przenośne tylko – określenie biblijnej i osobowej Sprawiedliwości Bożej. Potwierdzenie tego znajdziemy o kilka wierszy niżej, kiedy autor odwoła się wprost do Biblii.

⁵⁹ Jest to poetycka, piękna gramatyczna gra imienia ANNA (w polskim bierniku Annę) – ANNAM (łaciński *accusativus*) i łacińskiego rzeczownika w mianowniku (nominativus) MANNA niemożliwa do przełożenia na język polski.

⁶⁰ Autor odwołuje się do biblijnej księgi Wyjścia. Ogólnie tylko wskazuje na jej 16 rozdział, gdzie a szczególnie w wierszach 14–31 jest mowa o wydarzeniach związanych z posiłkiem przygotowanym przez Boga dla Izraelitów wędrujących przez pustynię do Ziemi Obiecanej. *Dom Izraela nadał [temu pokarmowi] nazwę manna. Była ona biała jak ziarno kolendra i miała smak placka z miodem.* (Wj 16, 31) Cyt. za: *Bilia Tysiąclecia*, Poznań 1965, s. 89.

⁶¹ Fragment utworu, w przekładzie autora artykułu.

Poeta, w dalszej części zacytowanego utworu, jeszcze parokrotnie użył słowną paralełę Anna – Manna, aż na koniec, w ostatnim dwuwierszu zwrócił się do narzeczonego z pytaniem: *Ach, nowożeńcze powiedz mi, nie będziesz szczęśny, gdy dar Manny⁶² twa małżonka poda ci?* Nr 15.

VOGELSANGES Anna, małżonka podkomorzego stargardzkiego, Jerzego (Georgius) Sandera. Nr 8.

WITSTOCK Johannes, Starg[ardianus] Pom[eranus] – literat. Autor okolicznościowego pozdrowienia *Dum mea carminibus tractat nova gudia Musa, ...* Według personaliów wziętych z karty tytułowej, umożliwiających identyfikację narzeczonych, autor swój utwór dedykował nieznanym bliżej Faustynowi Blennonowii i Annie Majorówniej,⁶³ którzy zawierali małżeństwo w roku 1608. Nr 7. Jednakowo brzmiące imię i nazwisko narzeczonego *Faustyn Blennon* poznaliśmy przy okazji omawiania poetyckiego udziału Joachima Blennona ze Stargardu w podobnych uroczystościach u Faustyna Blennona, diakona pracującego przy kościele św. Mikołaja w Szczecinie⁶⁴. W przypadku druku zawierającego utwór Jana Wistocka, na licu karty tytułowej nie znajdziemy wzmianki o żadnych godnościach czy funkcjach pełnionych przez Blemona[W]⁶⁵, o jakich informuje karta tytułowa druku wydanego z okazji zaślubin Blennona[D]. Obydwa druki wyszły w tym samym roku (1608) chociaż u innych drukarzy szczecińskich. Blennon[W] – u Duberiana⁶⁶, a Blennon[D] – u Myliana⁶⁷. Narzeczone obydwóch Blennonów miały to samo imię – Anna. Nazwiska – różne: *Mader Anna* – Blennon[D], a *Major Anna* – Blennon[W]. W obydwu nazwiskach naszą uwagę zwróciły identyczne ich pierwsze sylaby *Ma* i końcówki – *r*. Różnice dotyczą drugich zgłosek *de* i *jo*. Wynikła przy tym wątpliwość, czy nie jest to techniczny błąd składacza. Dalszym etapem poszukiwań były analityczne i porównawcze śledzenie zawartości tekstów dedykowanych nowożeńcom. Stwierdzono przy tym, że wszyscy autorzy⁶⁸ utworów zbioru adresowanego Blennonowi[D] wymieniają imiona obydwóch nowożeńców *Faustyn – Anna* ubogacając je szczegółami dotyczącymi miejsca pochodzenia⁶⁹, studiów⁷⁰, czy godności rodziców⁷¹.

Zbiór poetyckich pozdrowień i poślubnych życzeń dedykowanych Blennonowi[W] przez Mateusza Riveniusza, i stargardzianina Jana Wistocka, nie zawierają w sobie

⁶² Et mihi dic, an non conjux ex asse beatus sis, cui conjunx ANNULA MANNA datur? Prawdopodobnie jest to poetycka aluzja gratulującego autora do drobnej Manny dzieci, które Baltazarowi Henckelowi urodził jego małżonka Anna.

⁶³ Jednobraźmiące imiona i nazwiska mężów, odnoszą się do dwóch różnych osób, chociaż rok zawierania ich małżeństw jest ten sam. Odmienność osób mężów potwierdzają różne imiona i nazwiska obydwóch partnerek: Anny Majorówny i Anny Mader, narzeczonej Faustyna Blennona diakona szczecińskiego. Dodatkowym dowodem może być i to, że obydwie druki choć tłoczone w tym samym roku, pochodzą z różnych warsztatów typograficznych. Pierwszy był tłoczony u Duberiana, drugi zaś – u Myliana.

⁶⁴ Zob. 1. A Blemmon, literat i Bz, nr 6.

⁶⁵ Umowne oznaczenie: Blemonn W = Jana Wistocka, jak Blemonn D = Blennon, diakon.

⁶⁶ Bz, nr 7.

⁶⁷ Bz, nr 6.

⁶⁸ Piotr Myrsch, Jan Mader i stargardzianin Joachim Blennon.

⁶⁹ Anna Maderówna, pochodziła z Pyrzyc koło Stargardu. (P. Myrsch i J. Mader).

⁷⁰ Faustyn Blennon, studiował w Szczecinie. Znał Strassburg w Alzacji, zwiedził Włochy. (P. Myrsch).

⁷¹ Ojciec narzeczonej był radcą miejskim w Pyrzycach. (P. Myrsch i J. Mader).

żadnych szczegółów rodowych czy osobistych⁷², na podstawie których moglibyśmy wyraźnie zidentyfikować obydwie pary nowożeńców. Wydaje się jednak, że ten sam rok wydania obydwóch druków, a identyczne imiona nowożeńca *Faustyn Blennon* przemawiają za tym, że idzie o tę samą osobę. Nazwisko zaś narzeczonej – *Anny Majorówny*, trzeba uważać za błąd drukarki i poprawić na Mader.

Okoliczność, że każdy z omawianych druków wyszedł w innej drukarni może mieć również uzasadnienie. Obydwa zbiory powstały prawdopodobnie w różnych środowiskach: ściśle rodzinnych i w gronie sympatyków. Pierwsze reprezentuje Jan Mader, rodzony brat narzeczonej, wicedyrektor szkoły w Słupsku⁷³, tak podpisany pod swoim utworem. Do rodziny oblubieńca znowu należał stargardzianin Joachim Blennon, który w swoim czterowerszowym adresie mistrzowsko spoił Blennonów ze Szczecina i Stargardu z Maderami Pyrzyc i Słupska. Grono życzyliwych nowożeńcom sympatyków tworzyli stragardzianin Jan Wistock i bliżej nieznanymi Mateusz Rivenius.

B) DZIAŁAJĄCY W MIEŚCIE:

BREIDENBACH, Conradus, pastor (dawniej), Nr. 9.

REGASTUS Petrus, pastor i prepozyt stargadzki (dawniej), Nr 19.

2. INSTYTUCJE:

A) SZKOŁA:

Chociaż jeszcze bez drukarni, to jednak w XVII wieku miasto miało własną szkołę⁷⁴. Materiały, którymi dysponujemy ukazują nam imiona i nazwiska tych, co tworzyli jej historię: funkcjonariuszy dyrekcji, pedagogów i studentów.

DYREKCJA

GODSCHOVIUS Iohannes, rektor szkoły w Stargardzie, Nr 3, 4;

GRONENBERGIUS Simon, wicektor tejże szkoły, autor pożegnalnego utworu: *Haec sunt, quae fidos co[m]mendant dona Scholarchas*, który wygłosił w czasie uroczystości związanych z dniem śmierci rektora szkoły Tomasza Raddemera, która nastąpiła 27 stycznia 1618 roku. Nr 20.

LIESTCO Martin, współrektor, autor 16 wierszowego utworu: *Tecum habita, terrae qui munere vesceris, atque humanae vitae volve, ...*, który przygotował w związku ze śmiercią i pogrzebem Tomasza Reddemera. Nr 20.

⁷² Mateusz Rivenius w swoim utworze *Ergone doctos quos genium supra mortalitatem...* jeden raz [... *Sententiam Faustine verum Tu penite hance meam refringis...*] zwrócił się ku narzeczonemu jego własnym imieniem, a dwa razy [*Nunc Anna totam flexanimo tibi Amore mentem implibit amabilis...* oraz... *Tuque Anna rursus dulcia puriter Exprope laeto pectore jubila...*] – do narzeczonej.

⁷³ Scholae Stolpenis conrector, sponsae frater.

⁷⁴ Około roku 1540 powstała w Stargardzie Szkoła Ratuszowa, od roku 1601 rektorem tej szkoły został Thomas Reddemer. Opracowane tutaj materiały mówią o jej działalności w roku 1602 i potwierdzają jej nieprzerwaną działalność w roku 1613 i 1618.

REDDEMER THOMAS, rektor szkoły w Stargardzie. Z lica karty tytułowej druku *Chorus virtutum et musarum nuptiarum uspicato nuptiarum...*⁷⁵ dowiadujemy się, że Tomasz Reddemer, rektor szkoły w Stargardzie 20 września 1613 roku wydawał za mąż swoją córkę Gertrudę, która wtedy poślubiła Joachima Vilikena, a rodzinną uroczystość obydwóch narzeczonych upamiętnił swoim poetyckim utworem Wawrzyniec Eichstadius⁷⁶. Nr 11.

Tomasz Reddemer, na stanowisku dyrektora szkoły pozostawał do chwili śmierci, która po blisko rocznej chorobie nastąpiła 27 stycznia 1618 roku. W czasie choroby Tomasza Reddemera, kierownictwo szkoły przejął Marcin Liestco, który pod tekstem swojego wystąpienia pogrzebowego podpisał się jako *współrektor*⁷⁷, a nie *zastępca rektora*⁷⁸, ponieważ w tym czasie, taki tytuł przysługiwał Szymonowi Gronenbergowi. Uroczystości pogrzebowe połączono z wydaniem okolicznościowego druku: *Epicedia ad tumbas Venerandi... viri, D[omi]n[i] M[agnifici] Thomae Reddemeri, Scholae Stargardianae ad Jnum Rectoris*⁷⁹, a jego zawartość stanowiły deklamacje nie tylko stargardzkich i szkolnych, ale również zamiejscowych uczestników uroczystości.

Z tego samego źródła pochodzi informacja, o wcześniejszym wydarzeniu rodzinnym, jaką była śmierć syna Gabriela Reddemera, która jako studenta zaskoczyła go w Rostocku dnia 7 maja 1611 roku. Na wiadomość o śmierci ojca w Stargardzie, mieszkańcy Rostocku, w tym samym czasie uczcili u siebie pamięć jego syna. Nr 20.

TROIANUS Fridericus, vicerektor szkoły w Stargardzie. Jego imię, nazwisko i zajmowane w roku 1602 stanowisko, znajdują się na karcie tytułowej⁸⁰ druku związanego z zawarciem związku małżeńskiego między nim, a Krystyną Godschoviusówną, córką nieżyjącego już wtedy rektora szkoły w Stargardzie. Nr 3 i 4.

PEDAGODZY

W profilu dydaktycznym szkoły stargardzkiej dość ważne miejsce przypadło muzyce. Wskazywałyby na to okoliczność równoczesnego zatrudnienia w szkole dwóch muzyków, kantora (cantor)⁸¹ i śpiewaka (succentor)⁸². W roku 1618 stanowisko kantora w szkole zajmował Peter Eichmann, a śpiewaka – Andrzej Gronenberg⁸³. Wydaje się, że z pojęciem *cantor* możemy łączyć stanowisko nauczyciela gry organowej, a pozycję chórmistrza – ze słowem *succentor*.

EICHMANN Petrus, nauczyciel śpiewu, uczestnik pogrzebowych uroczystości Tomasza Reddemera, rektora szkoły zmarłego w dniu 27 stycznia 1618 roku. Wygłosił tam swój pożegnalny utwór: *Si fas est, decoret lacrymis ut amicus anici...*,

⁷⁵ Bz, Nr 11.

⁷⁶ Ibidem.

⁷⁷ Conrector. Zob. ibidem, nr 20.

⁷⁸ Subrektor. Ibidem.

⁷⁹ Ibidem.

⁸⁰ Zob. ilustr. 2.

⁸¹ Cantor, według A. Jougana, op. cit., s. 88 to śpiewak, organista.

⁸² Succentor, ten kto wtóruje, kto śpiewa po tym, co intonuje. Przeciwstawienie: *praecentor*, ten co intonuje, pierwszy śpiewak w chórze.

⁸³ Bibliografia, nr 20.

w którym spostrzeżemy akcenty osobistej przyjaźni, która ich ze sobą łączyła. Nr 20.

GRONENBERGIUS Andreas, scholae succentor, ze swoim utworem *Ecquis in orbe fuit Demosthene cultior unquam...*, wystąpił podczas uroczystości pogrzebowych Tomasza Reddemera. Nr 20.

STUDENCI

LIESTCO Andreas, autor poetyckiego pozdrowienia dedykowanego Janowi Valenovi, z okazji zawarcia przez niego małżeństwa z Anną Vogelsang, wdową po stargardzkim podkomorzym J. Sanderim. Autor, występując przed publicznością zgromadzoną na uroczystościach ślubnych zaprezentował się łacińskim anagramem: *Ingredere hunc thalamum, quem monstrat, Sponse, Iehova...*⁸⁴, którego inicjały następujących wierszy spłotyły się w okrzyk: IOHANNES VALE⁸⁵, jako radosne pozdrowienie narzeczonemu. Autor bowiem dedykując swój utwór niemłodej już narzeczonej, ten to okrzyk symbolicznie wkładał w jej usta. Nr 8.

MEIER Paulus, (eksternista z Damen)⁸⁶. Nr 18.

PRAETORIUS Jacobus, wychowanek tutejszej szkoły, a potem rektor szkoły w miejscowości Soltquellen. Nr 3.

SIFERD Joachim, (eksternista z Pyrzyc), syn Michała Siferda, sędziego przyckiego. Nr 18.

STARCKIUS Joachim, (eksternista z Pyrzyc). Nr 18.

WEITNERGER Casparus, (eksternista ze Szczecina). Nr 18.

Szkoła stargardzka zapewne cieszyła się sławą odpowiednio wysokiego poziomu nauczania, skoro w gronie uczęszczających do niej znajdowali się również studenci z innych miejscowości. Czterej z nich: Paul Meier z Damen i Caspar Weitnerger ze Szczecina oraz pochodzący z pobliskich Pyrzyc: Joachim Starck i Joachim Siferd, syn Michała Siferda, tutejszego sędziego byli już na tyle przygotowani, że jako deklamatorzy własnych, łacińskich utworów gratulacyjnych⁸⁷ w udany sposób wystąpili przy okazji zaślubin Anny Siferdówny z Andrzejem Quadejacobim, które miały miejsce dnia 20 listopada 1620 roku w Pyrzycach.

W taki sam sposób, ale jednaście lat wcześniej – w roku 1609 – Andrzej Lestco rozślawiał dobre imię stargardzkiej szkoły między swoimi rodakami.

INNI

GODSCHOVIA Christina, córka Jana Godschoviusa, byłego dyrektora szkoły w Stargardzie, a od 1602 roku małżonka Fryderyka Trojana, wicedyrektora tejże szkoły. Nr 3, 4.

⁸⁴ Wstępuj oblubięcze, w komnaty małżeńskiej progi, które sam Jahve, Tobie wskazuje, ...

⁸⁵ Witam Cię, mój Janie. Bz, nr 8.

⁸⁶ Charakterystykę jego dorobku literackiego i pozostałych eksternistów szkoły w Stargardzie zob. niżej.

⁸⁷ Ibidem, nr 18.

3. KOŚCIÓŁ A) ŚWIĄTYNIE

Św. Ducha, Nr 9; Św. Jana Chrzciciela, Nr 20; Najświętszej Marii Panny, Nr 20.

DUCHOWNI

BLENNON Faustinus, [stargardzianin], diakon przy kościele św. Mikołaja w Szczecinie, krewny Joachima Blennona, Nr 6, 7 i 19.

BREIDENBACH, Conradus, pastor (dawniej), Nr. 9.

CRUGERUS Fridericus, kaznodzieja przy kościele Najświętszej Marii Panny, uczestnik uroczystości pogrzebowych Tomasza Reddemera, rektora szkoły w Stargardzie, które się odbyły dnia 27 stycznia 1618 roku, autor kondolencyjnego panegiryku: *Ille scholae genius, qui Te Reddemere, remotit...*, Nr 20.

KIRCHOVIUS Heidenrich, pracujący przy kościele św. Ducha. Nr 9.

REGASTUS Petrus, pastor i prepozyt stargadzki (?), autor kondolencyjnego utworu: *Miquoque Pierides licet intonuere Poësin...*, który wygłosił podczas uroczystości pogrzebowych Tomasza Reddemera. Nr 20.

TROIANUS Fridericus, pastor przy kościele św. Jana Chrzciciela, autor okolicznościowego utworu: *Nil morte terris esse quicquam durius...*, a uczestnik tych samych uroczystości pogrzebowych. Nr 20.

4. OKOLICZNOŚCI A) RODZINNE: ZAWIERANIE MAŁŻEŃSTW

BILLIKEN Joachimus⁸⁸ – Gertrud REDDEMERS, stargardzianka, córka Tomasza Reddemera rektora szkoły w Stargardzie. Nr 11.

BRAUNSWIG Martinus – Erdmuda RADES, stargardzianka, córka Dawida Radesa, byłego celnika stargardzkiego. Nr 13.

KIRCHOFIUS Heidenrich – Elisabeth *ARNOLD*, córka Piotra Arnolda, a pasierbica Konrada Breidenbacha, byłego ewangelickiego pastora w Stargardzie. Nr 9.

TREDERUS Michael – Margarita *PFEIFFENA*, stargardzianka, córka Jerzego (Georgius) Pfeiffena, cenionego przez stargardzian obywatela. Nr 5.

TROIANUS Fridericus, vicerektor szkoły w Stargardzie – Christina *GODSCHOVIANA*, córka byłego rektora szkoły w Stargardzie. Nr 3, 4.

VALEN Johann – Anna *VOGELSANG[E]S*, stargardzianka, wdowa po Jerzym (Georgius) *SANDERIM*, byłym podkomorzym w Stargardzie. Nr 8.

⁸⁸ Antykwą prostą podajemy nazwiska obywateli stargadzkich, *kursywą* – obcych.

UROCZYSTOŚCI POGRZEBOWE

REDDEMER GABRIEL, zmarły w Rostocku 7 maja 1611 roku, syn Tomasza Reddemera⁸⁹, rektora szkoły w Stargardzie. Nr 20.

REDDEMER Thomas, rektor szkoły w Stargardzie, zmarły 27 stycznia 1618 roku. Nr 20.

III. STARGARDIANA:
Bibliografia DRUKÓW

1. Natalis XLIV. Illustrissimi principis ac domini, d[omi]n[i] Philippi II. ducis Pomeranorum, etc. celebratus votis aulicorum et subditorum.

Sedini, Typis Rhetianis, per Iohannem Christophorum Landtrachtingerum: O IesV serVa DVCEM. [=1616] k. nlb. 30 (A-G₁₋₄, H₁₋₂)

Gratulanci, m.in.: Antonius Vivenestus, Starg[ardianus] Pom[eranus] s. nlb. 41-42. (F₁r-v) *Incipit*: Philippe, lumen perpetuum Ducum, quis sat... [Sygn.: Sl. R. 221/5⁹⁰.]

2. Annus Christi M.DC.XVII. Strenis votis pro illustriss[imo] et celsiss[imo] principie ac d[omi]n[o], d[omi]n[o], Philippo II. duce Pomeranorum, [et] c[etera] celebratus a ministris aulicis Sedinensium. ...Anno DVCI Manet serVator IesVs. [1617]

Sedini, Typis Rhetianis, per Iohannem Christophorum Landtrachtingerum, [1617] 4° k. nlb. 22 (A₁₋₄ - F₁₋₂), ilustr., nuty CATB z kompozycją Piotra Bathena pastora w Curowie.

Defekt.: Brak panoramicznej ilustracji z księciem Filipem i siedmioma Muzami w łodzi ciągnionej przez szczecińskiego Gryfa.

Gratulanci, m.in.: Antonius Vivenestus, [Stargardianus] Pomeran[us]; *Incipit*: Supra octingentos longo bis factos... finit annus iter. s. nlb. 32 - 34 (D₄v - E_{1v}.)
Sygn.: Sl. R.221/6.]

3. Friderico Troiano scholae Stargardianae conrectori et Christinae, M[agnifici] Iohannis Godschovii rectoris, pie defuncti, filiae. Sponsis novis gratulantur collegae et amici Soltquellenses.

Gratulanci, m.in.: in.Jacobus Praetorius, Scholae in Nova Soltqu[ellia] rector.; Thomas Volgenovius, senator et Secretar[ius] Reipubl[icae] Osterburgensis.; Ioachimus Messovius, ludi conrector n. o. Soltqu[uellia]. f.; Iohannes Götzen, Soltquell[ianus], Ioachimi Cos. f.; Sebastianus Götzen, Soltquel[ianus], Ioachimi Cos. f.

Stetini, Typis Martini Mylii, mens[e] Junio anno 1602 4° k. nlb. 4, (A₁₋₄).
[Sygn.: Sl. R. 221/9.]

⁸⁹ Obywatele Rostocku na wiadomość o śmierci stargardzianina, wspomnieniem uczcili również niedawną śmierć jego syna. Swoje zaś więzi z obydwojma zmarłymi wyrazili w jednej okolicznościowej publikacji.

⁹⁰ Objaśnienie składników sygnatury: Sl = Słowacja; R = Biblioteka parafialna - Rażńany; 221 = biblioteczny numer książki; ... /5 = wewnętrzny numer porządkowy w zbiorze.

4. Nuptiis, Reverendi, doctrina et virtute ornatissimi viri d[omi]n[i] Friderici Troiani, scholae Stargardiensis conrectoris dignissimi, sponsi [et] lectissimae, pudicissimaeque virginis Christinae, rev[erendi] [et] clarissimi viri d[omi]n[i] m[agnifici] Johannis Godschoyii, scholae ejusdem, olim rectoris vigilantiss[imi] relictæ filiae, sponsae, honoris [et] amoris ergo grati gratulantur discipuli.

Gratulanci, m.in.: Paulus Wendtland, Demminensis Pom[eranus.]; Henningius Ludacus Wollinensis Pom[eranus.]; Joachimus Tiefenbach, Rupinensis March[iae.] Stetini, Typis Mylianis, Anno 1602 4° k. nlb. 4, (A₁₋₄). [Sygn.: Sl. R. 221/10.]

5. Epithalamia in honorem nuptiarum ornatissimi et integerrimi viri iuvenis Michaelis Trederi sponsi: legitimo matrimonio sibi associantis lectissimam, et pudicissimam virginem Margaritam Pfeiffenam, Georgii Pfeiffen civis quidam Stargardiensis <beatae memoriae> relictam filiam, honoris ergo ab amicis scripta.

Stetini, Typis Mylianis 1606. 4° s. nlb. 8 (A₁₋₄);

Obrzęd zaślubin i wesele, vedług chronostychu: SeptIMa LVX fVLsIt VIGena oCtobrIs VBi orbe: haeC nVbet sponso pVLChra pVeLLa Viro, odbyły się w Szczecinie 7.10.1606, gdzie Ludebat Sediti honoris et amicitia Hermannus Braunschweich Colbergensis Pom[eranus].

Gratulanci, m.in.: Jacobus Wilmannus G.; Paulus Colemannus Stetinis Pom[eranus.]; Jacobus Gerschow Anclamensis P[omeranus.]; Hermannus Braunschweich Colbergensis Pom[eranus.] [Sygn.: Sl. R. 221/11.]

6. Epithalamia in honorem Reverendissimi atque doctissimi viri juvenis d[omi]n[i]: Faustini Blennonis, templi d[ivi] Nicolai apud Stetineses nuper electi diaconi, 25 Januarii matrimonium contrahentis cum lectissima pudicissima virgine Anna: prudentissimi, humanissimi atque integerrimi viri d[omi]n[i]: Georgii Maderi Reip[ublicae] Pyricensis consulis dignissimi filia. Scripta et missa Stolpa ab amicis.

Stetini, Typis Myliandrinis. A[nn]o 1608 s. nlb. 8 (A₁₋₄)

Gratulanci, m.in.: Joachimus Blennon, Starg[ardianus] Po[meranus]. *Incipit*: Caeli intemperies dum Stolpae detinet, et me, Faustine, ... s. 7 (A_{1r}). [Sygn. Sl. R. 221/13.]

7. Thalassio melicus nuptiis ornatissimi pietate, doctrina, et virtute praestantissimi viri juvenis Faustini Blennonis sponsi, et spectatissimae atq[ue] castissimae virginis Annae Majoris dilectissimae ejus sponsae et c[etera] sacer. Honoris et boni ominis(!) ergo a Matth[eo] Riven[nio] Zech[io] et Ioh[anne] Witst[ock]. Pom[erano] exhibitus. Votum, contens numerum anni, videlicet M.DC.IX. Anna CVM LenI FaVstInVs qVo soCletVr Casto ConIVo faXIt <peto> ChrIstVs IesVs. (=1608).

Stetini, Typis Duberianis. [1608] 4° s. nlb. 8 (A₁₋₄)

Gratulanci, m.in.: Johannes Witstock, Starg[ardianus] Pom[eranus]. *Incipit*: Dum mea carminibus tractat nova gaudia musa... s. 8 (A_{4v}). [Sign.: Sl. R. 221/14.]

8. Nuptiis ornatissimi ac doctissimi viri d[omi]n[i] Johannis Valen, cum pudicissima matrona Anna Vogelsang[e]s, Georgii Sanderi quondam Camerarii Reipublicae Stargardianae relictæ vidua. Gratulantur amici.

Stetini, Typis Rhetianis, Anno M.DC.IX (1609) s. nlb. 8 (A₁₋₄)

Gratulanci, m.in.: Andreas Liestco scholae Stargardianae alumnus. *Incipit*: Ingredere hunc thalamum, quem monstrat, Sponsae, Iehova... [Sygn.: Sl. R. 221/15.]

9. Flores, quos reverendo, clarissimo atq[ue] doctissimo viro d[omi]n[o] m[agnifico] Heidenricho Kirchofio, ecclesiae Dei apud Stargardienses ad Oenum in aede Spiritui Sancto sacra pastori vigilantissimo: atque Honestissimae, pudicissimaeq[ue] virgini Elisabethae itegerrimi viri Petri Arnoldi p[er] m[ortem] relictæ filiae, et reverendi d[omi]ni Conradi Breidenbachii pastoris et praepositi quondam Stargardiae primarii, privignae: neonymphis spargunt quidam studiosi stetinenses. Anno, mense, die. HIC Data KIrChoVIO qVater Vt LVX qVarta CaLenDas est IVnII, feLIX ELIsabetha VaLe. [=29. Maii 1613] I.[ohannes] R.[akemannus] T.[angermundensis Paleo-Marchicus].

Sedini, Typis Iohannis Duberianis Anno 1613. 4° s. nlb. 8 (A₁₋₄).

Gratulanci, m.in.: Michael Reineccius, Starg[ardianus] Pom[eranus], *Incipit*: Hem tu quam felix toto dicendus in orbe cum tibi Kirchovi casta virgo datur... s. 3-4 (A_{2r-v}); Antonius Vivenestus, Stargard[ianus] P[omeranus] *Incipit*: Carmine quid multo mystes te docte monerem... W chronostychu: MaIVs VbI bIs seX et qVINqVe Creabat In aXe LVCes, KirChoVIO beLLa pUeLLa VenIt poeta wskazał dokładnie datę – 17. 5. 1613 – przybycia narzeczonej. s. 7-8 (A₇₋₄). [Sygn.: Sl. R. 221/38^a]

10. Festivitati solennium nuptiarum doctissimi et consultissimi viri d[omi]n[i] Michaelis Zurii i[uris] u[triusque] d[ocoris] et illustrissimi dicasterii sedinensis advocati solertissimi, sponsi: nec non bellissimae pudicissimaeq[ue] virginis Barbarae, Prudentissimi et consultissimi viri, d[omi]n[i] Christiani Ludeci senioris, advocati et procuratoris aulici ibidem primarii, et senatoris vigilantissimi, filiae dilectissimae, sponsae gratulantur amici. QVInta et seXta poLo oCtoBrIs LVX LVXIt ab aLto, Vt sponso DoCto CostVLa grata DatVr. [=11. Octobris 1613].

Stetini, Typis Samuelis Kelneri, Anno 1613. 4° s. nlb. 8 (A₁₋₄)

Gratulanci, m.in.: Magnus Reinfelt, Starg[ardianus] Pom[eranus] s. 6 (A_{3v}). [Sygn.: Sl. R. 221/39.]

11. Chorus virtutum [et] musarum et musarum auspicato nuptiarum honori ornatissimi viri juvenis splendore familiae, omniq[ue] virtutum genere praestantis d[omi]ni Joachimi Billiken matrimonium ineuntis, cum lectissima, pudicissima, castissima virgine Gerdrut Reddemers, humanissimi doctissimiq[ue] m[agnifici] Thomae Reddemeri scholae Stargardianae rectoris dignissimi, filiae dilectissimae. Fauste comprecationis et benevolentiae ergo adornatus a Laurentio Eichstadio Sedinensis Pomerano. Anno VIgIntI noVo ab aXe DIes septeMbrIs aperte Vt VenIVnt, LVbVItVosne SVbIre toros? [=20. 09. 1613].

Stetini Typis Kelnerianis [1613] 4° s. nlb. 8 (A₁₋₄).

[W typograficznej ramce otaczającej tytuł napis: *Matrimonium communis vitae speculum. Ordo domesticus Deo per quam gratissimus. Conjugium bene vivendi compendium. Probitas, fidesq[ue], co[n]jugis mores, pudor placea[n]t marito, sola perpetuo mane[an]t.*]

[Sygn.: Sl. R. 221/41.]

12. [Epithalamia] ΕΠΙΘ[Α]ΛΑΜΙΑ. In sacras nuptiarum solemnitates clarissimi atq[ue] doctissimi viri d[omi]n[i] m[agnifici] Henrici Kielman[n]i illustris stetinensium Paedagogij conrectoris dignissimi, sponsi, matrimonium contrahentis cum lectissima a pudicissimaq[ue] virgine Anna, spectatissimi atq[ue] integerrimi viri d[omi]n[i] Antonii Fuchsii, civis quondam apud stetinenses primarii, relicta filia, spnsa, gratulabundi decantant illustris Paedagogij stetinensis alumni. [Ετεομνοçμερόςichon] Ετεομηνοημερόσυχον. PrIMa DIes AVgVsta nItore serenat <Iö!> ArCtos: En bene KIeLMan[n]o nVbILIs Anna DatVr. [=1. 8. 1614] A[ntonius] V[ivenestus], S[targardianus] P[omeranus].

Stetini, Typis Duberianis, [Anno 1614] 4° s. nlb. 16 (A₁₋₄ – B₁₋₄).

Na k. tyt. przed tytułem jest też napomnienie: *Auspice Deo*.

Gratulanci, m.in.: Antonius Vivenestus, Starg[ardardianus] Pom[eranus], *Incipit*: Sed neque enim mea Musa tuu[m], Kielman[n]e, jugale Sacrum... s. 3 – 4 (A_{2r}–A_{2v}); Johannes Reineccius Starg[ardianus] Pom[eranus] *Incipit*: Corporis ac animi quantis te, Henrice... s. 8 – 9 (A_{4v}–B_{1r}); Magnus Reinfelt, Starg[ardianus] Pomer[anus], *Incipit*: Ut, Kielmanne, tibi socii consortia lecti... [oraz] *Chronostych*: PrIMUs AugUstI CoeLo reLLUXIt ab aLto, VIInCULa ConIUgII sponse sUBIre paras. [=1. 08. 1614] s. 13 (B_{3r}); Benjamin Fhurmannus, Stargard[ianus] Pomer[anus], *Incipit*: Huc age Christe novos quaeso defende maritos, ... s. 13 (B_{3r}) [Sygn.: Sl. R. 221/43.]

13. Festivitati nuptiarum reverendi, nec non humanitate ac sincera eruditione conspicui viri, d[omi]n[i] Martini Braunschwiigi, pastoris in Kolbitz Newmarck [et] c[etera], sponsi et lectissimae atque pudicissimae virginnis Erdmudis, d[omi]ni Davidis Rades, p[iae] m[emorae] viri optimi, et telonii quondam in urbe Stargardia meritissimi filiae relictae sponsae gratulantur frater sponsae, et quidam studiosi amici Paedagogij Stetinensis alumni. Annus [et] dies nuptiarum co[n]tinentur in chronodisticho LVX qVIn[t]a aC bIs Dena flet BraVnsVVlgo IvnIa saCra HaC qVIa ConIVgII Is foeD[e]ra saCra sVbIt [=25. 6. 1617].

[Stetini], Typis Duberianis [1617] 4° s. nlb. 8 (A₁₋₄).

Gratulanci, m.in.: David Rades, [Stargardianus Pomeranus] brat narzeczonej. *Incipit*: Quicquid fit, Rectore Deo, ... s. 7 (A_{4r}) [Sygn.: Sl. R. 221/57.]

14. Vota nuptiis reverendi viri d[omi]n[i] m[magnifici] Ernesti Hettenbachii ad s[anctum] Nicolaum pastoris dignissimi et vigilantissimi et primariae ornamentissimaeq[ue] matronae Barbarae Sachtlebiae, reverendi clarissimiq[ue] viri d[omi]n[i] Doctoris Friderici Fabri, pastoris olim ibidem dignissimi fidelissimiq[ue], relictae viduae. Nuncupata a juventute litteraria in illustri Stetinensi Paedagogio. Celebrat[a] 13. kal[endas] octobris [=19. 9.] anno 1617.

Stetini, Typis Kelnnerianis [1617] 4° s. nlb. 8 (A₁₋₄).

Gratulanci, m.in.: Wolfgangus Plantkovius, Stargard[dianus] Pomer[anus], *Incipit*: Quae vota nuncupem tibi charaeq[ue]... s. 6 – 7 (A_{3v}–A_{4r}) [Sygn.: Sl. R. 221/63.]

15. [EUPHIMIAI] ΕΥΦΙΜΙΑΙ quibus solenni nuptiarum festivitati clarissimi et consultissimi viri d[omi]n[i] Balthasar Henckelii, i[uris] u[triusque] d[octoris] illustris dicasterii Sedinensis et Wolgastensis advocati fidelissimi, sponsi:

matrimonium contrahentis cum lectissima pudicissima[ue], faemina, Anna, viri magnifici, consultissimi et eminentissimi, d[omi]n[i] Erasmi Reutzii i[uris] u[triusque] d[ocoris] clarissimi serenissimae reginae in Dania viduae, et illustrissimi et reverendissimi principis ac domini, d[omi]n[i] Uldarici, ducis Holsatorum et c[etera] et administratoris episcopa[l]e Suerinensis, consiliarii et cancelarii, olim laudatissimi, filia eximii vero et consultissimi viri d[omi]n[i] Christophori Lucovii i[uris] u[triusque] d[ocoris] relicta vidua sponsa. Omnia fausta comprecantur quidam studiosi Stetinenses.

Sedini, in Valle Mariana, Typis Duberianis. Anno 1617. 4° s. nlb. 12 (A₁₋₆).

Gratulanci, m.in.: Antonius Vivenestus, Starg[ardianus] Pom[eranus], *Incipit*: Non mihi est omen: portendunt omnia multorum...s. 2 (A_v); Io[a]chimus Rudolhi, Stargard[ianus] Pomeran[us], *Incipit*: Qui primum liciti spreuit socialia lecti... s. 6 - 7 (A_{3v} - A₄)

[Sygn.: Sl. R. 221/65.]

16. Carmina in festivitatem nuptiarum viri reveranda dignitate, eruditione doctrinae, pietate et virtute praestantissimi, d[omi]n[i] m[agnifici] Davidis Reutzii, ecclesiarum Orientalis Pomeraniae generalis superattendentis, et aulici concionatoris vigilantissimi et c[etera], et honestissimae pudentissima[ue] virginis Reginae, prudentissimi et amplissimi quondam viri d[omi]n[i] Matthiae Rebhuens, consulis olim in Rep[ublica] Golnoviensi dignissimi, relictae filiae. Cum solempni votorum appreciatione novis sponis consecrata, anno In VIta bene nos nostra DICAMVs IoVe. [1619].

Stetini, Typis Kelnerianis. [1619] s. 12, (A₁₋₄ - B₁₋₂)

Gratulanci, m.in.: Ioachimus Rudolhi, Stargard[ianus] Pomeran[us], *Incipit*: Spiritus Edoni Boreae ac Euris Nabathaeus... [oraz] Aenigma: *Qui sagatis mecum certo cognoscere tempus...* s. 2 - 4 (A_{1v} - A_{2v}). [Sygn.: Sl. R. 221/75.]

17. Epithalamia in festivitatem numptiarum ornatissimi nec non doctissimi viri juvenis d[omi]n[i] Georgii Rehbergii scholoae Golnoviensis Rectoris fidelissimi sponsi, matrimonium contrahentis cum lectissima pudicissima[ue] virgine Anna, prudentissimi atq[ue] integerrimi viri d[omi]n[i] Joachimi Sc[h]enckii, Reipublicae Golnoviensis senatoris dignissimi, filia sponsa, Anno, mense, dieq[ue] Ter sena oCtoBrIs LVX heV! HeV! FVLget ab ortV QVIntaqVe qVa In soClam CVLta pVeLLa VenIt. [=18. 10.1620]. **Scripta ab amicis.**

Stetini, Typis Duberianis Anno 1620 4° k. nlb. 6 [A₁₋₄ - B₁₋₂].

Gratulanci, m.in.: Joachimus Jacobi. S[targardiensis] P[omeranus]. *Incipit*: Non semper lacrymis locus est...; [oraz] Aenigma pro convivis. *Incipit*: Dicite conviviae, magnus mihi quisquis Apollo, ... [Sygn. Sl. R. 221/81.]

18. [Éϕϕhymía gamikḗ] ΕΥΦΥΜΙΑ ΓΑΜΙΚΗ, quam honestissimo atque integerrimo viro juvene Andrea Quadejacobo nec non castissima pudicissimaque virgine Anna Siefertiana filia dilectissima relicta viri amplissimi nec non doctissimi d[omi]n[i] Michaelis Sieferdi, iudicis apud Pyricenses quondam dignissimi. Foedus nuptiale ferientibus sympatriotae et amici ad aram deposuerunt. Ad diem 12. Cal[e]n[das] Decemb[ris] [=20. 11.] Anno 1620.

Stetini, Typis Duberianis [1620] 4° s. nlb. 8 (A₁₋₄)

Gratulanci, m.in.: Casparus Weitnergeri Sedin[ianus] Pom[eranus] pro tempore scholae Stargardianae alumnus, *Incipit*: Instituit lecti sociali foedera J[e]hova, ... s. 2 (A_{1v}); Paulus Meierus Damen[sis] Pom[eranus], Scholae Starg[ardianae] alumnus, *Incipit*: Sponse nunc omnis penitus recedas... s. 3 – 5 (A_{2v}–A_{3r}); Joachimus Siferdi, scholae Starg[ardianae] p[ro] t[empore] alumnus, sponsae frater germanus, *Incipit*: Tu vulnerasti Nympha, soror mea, ... [oraz] *Distichon* (z dokładną datą zawarcia małżeństwa): Sponsa fVIIt soror Anna. Vt LVX bIs Dena NoVembrIs IngrVIIt, o faVeat paX rogo, paXqVe tegat. [20. 11. 1620], (A_{3r}–A_{3v}); Joachimus Starckius Pyr[idianus] Pom[eranus], [scholae] Starg[ardianae] alumnus, *Incipit*: Cum nunc Andrea tibi foedere casta jugali jungatur, ... (A_{4r}). [Sygn.: Sl. R. 221/104.]

19. Nuptiis secundis Faustissimi reverendi, nec non doctissimi viri, d[omi]n[i] Faustini Blennonis ad d[omum] Nicolai diaconi vigilantissimi matrimonium ineuntis, cum honestissima virtuosissimaq[ue] matrona Maria Banckiana, honesti atq[ue] integerrimi viri d[omi]n[i] Caspari Benteri civis quondam Neostadiensium Siliesiae primarij relicta vidua sponsa gratulantur amici. Anno 1621, 12. F[e]bruarij.

Stetini, Typis Duberianis [1621] 4° s. nlb. 8 (A₁₋₄)

Gratulujący: m. in.: David Rades S[targardianus] P[omeranus] *Incipit*: Si dubio dicis casu sacra foedera fiunt... s. nlb. 3 – 5 (A_{2r} – A_{3r}); Joachimus Jacobi S[targardianus] P[omeranus] *Incipit*: Carmina non faciunt, quae, quot sunt... (A_{3r}); Samuel Redtelius, Starg[ardianus] Pom[eranus], *Incipit*: Nil Deus terris cunctis mortalibus unquam, excepto Christo, ... s. 8 (A_{4v}). [Sygn.: Sl. R. 221/110.]

20. Epicedia ad tumbas venerandi, e eruditione et virtute praestantissimi viri, d[omi]n[i] m[agnifici] Thomae Reddemerii, scholae Stargardianae ad Jnum rectoris, clarissimi et emeriti, in primordio anni climacterici magni aetatis suae, divina disponente providentia 27 januarii Anno 1618. Nec non ornatissimi doctissimique viri juvenis d[omi]n[i] Gabrielis, ejusdem filii dilectissimi 7. Maii. Anno. 1611. placidissime ex hac aerumnarum valle evocatorum. Illa Stargardiae a amicis, colegiis et discipulis, h[a]ec Rostochii, a civibus et amicis desideratissimis adpensa.

[Sedini] excudit Johannes Duber [1618] 4° s.nlb. 16 (A₁₋₄–B₁₋₄)

[*Condolentes*.]: Petrus Regastus pastor et praepositus, [Stargardiae Pomeranorum?], *Incipit*: Mi quoq[ue] Pierides licet intonare poesin... s. 2 (A_{1v}); M. Fridericus Trojanus ad D[ivum] Ioan[nem] Stargardiae], pastor, *Incipit*: Nil morte terris esse cuiquam durius... s. 2 – 3 (A_{1v}–A_{2r}); m[agnificus] Frid[ericus] Crugerus conminister verbi divini in eccl[esia] Starg[ardiana] ad D[ivam] Mariam], *Incipit*: Ille scholae genius, qui Te, Redd[e]mere, remotis... s. 4 (A_{2v}); Martinus Liestco, scholae Stargardianae, Conrector, *Incipit*: Tecum habita, terrae qui munere vesceris, atq[ue], humanae vitae volve, ... s. 4 – 5 (A_{2v}–A_{3r}); Simon Gronenbergius, scholae [Stargardianae?] Subrector, *Incipit*: Haec sunt, quae fidos com[m]endant dona scholarchas, deinde honor, ... s. 5 (A_{3r}); Petrus Eichmannus, scholae Stargardianae Cantor, *Incipit*: Si fas est, decoret lacrymis ut amicus amici funera, ... s. 6 (A_{3v}); Andreas Gronenbergius, scholae [Stargardianae?] succentor, *Incipit*: Ecquis in orbe fuit Demosthene cultior unquam principe Graecorum?... s. 6 – 7 (A_{3v}–A_{4r}).

[Sygn.: Sl. R. 221/122.]

21. Lacrume ob funus immaturum et praeproperatum illustrissimi et celsissimi principis ac domini, domini Philippi II., ducis Stetini Pomeraniae, Cassuborum et Vandalorum, principis Rugiae, et comitis in Gutzkow, terrarum Lebenburgensium, et Butoviensium dynastae, dum vivebat nutricis ecclesiae, patris patriae, floris Reipublicae, ornamenti literaturae desideratissime oculis et animis fusae a subditis et servitoribus.

Stetini Typis Kelnerianis [1618] 4° s. nlb. 52 (A-F₁₋₄, G₁₋₂)

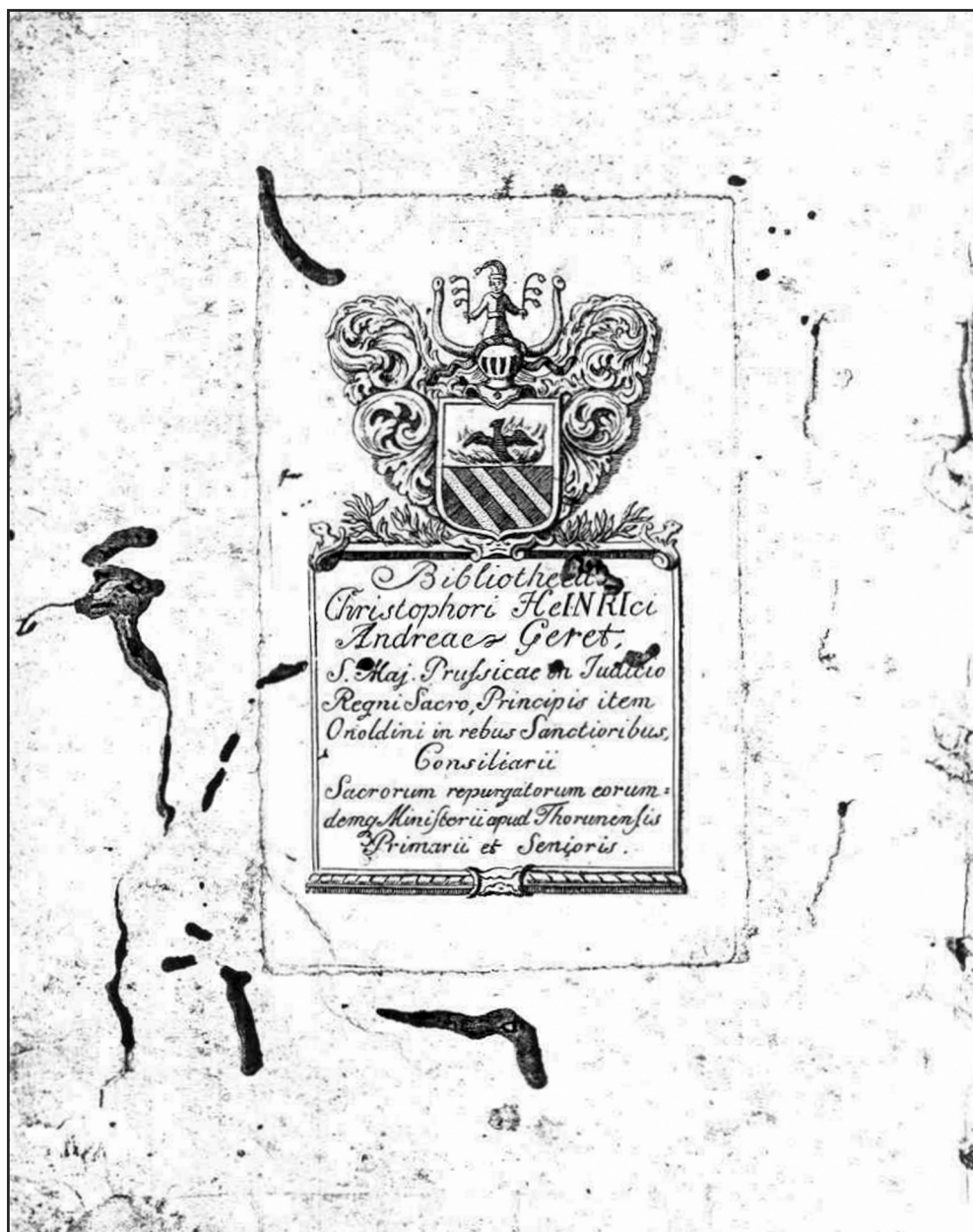
Condolentes.: Wolfgangus Plantcovius, Star[gardianus] Pom[eranus], *Incipit*: En iterum lacrumas nostras lugubreq[ue] carmen, ... s. 45 – 48 (F₃r₄v). [Sygn.: Sl. R. 221/144.]

Zusammenfassung

Stargardiana aus dem 17. Jh. aus der Slowakei

Die Unterlagen, die im vorliegenden Artikel vorgestellt sind, stammen aus Stettiner Druckereien, die dort im ersten Viertel des 17. Jhs in Betrieb waren. Die Informationen, die sie beinhalten, sind primär mit Personen, Institutionen und Lebensumständen der Stargarder Einwohner und dadurch auch mit der Stargarder Geschichte verbunden. Hier wurde eine bibliographische Dimension der Untersuchungen und ein bescheidenes Gesamtwerk von biographischen Einzelheiten der Stargarder Bürger in den 20er Jahren des 17. Jh.s vorgestellt. All das stützte sich auf die 21 Sonderdrucke, die von den Druckpressen der vier Druckereien stammen: Jan Duberians (9), Samuel Kelners (5), Martin Millers (4), des Verlagshauses Rethian (1), das später von Jan Krzysztof Landtrachtinger geleitet wurde (2). Alle angezeigten typographischen Produkte gehören formell zu einer umfangreichen Sammlung, die 150 einzelnen Schriften umfasst. In der Vergangenheit gehörte diese Kleinschriftensammlung zur Bibliothek von Christoph Heinrich Andreas Geret (1686-1757), einen evangelischen Pastor in Thorn. Die Geschichte „dieses Buches“ und sein Weg aus Polen (noch vor der Teilung) nach Slowakei, von Thorn nach Razniany, aus der Bibliotheksammlung eines hervorragenden lutheranischen Priesters in eine Dorfbibliothek der römisch-katholischen Gemeinde, bleiben immer noch geheimnisumwoben.

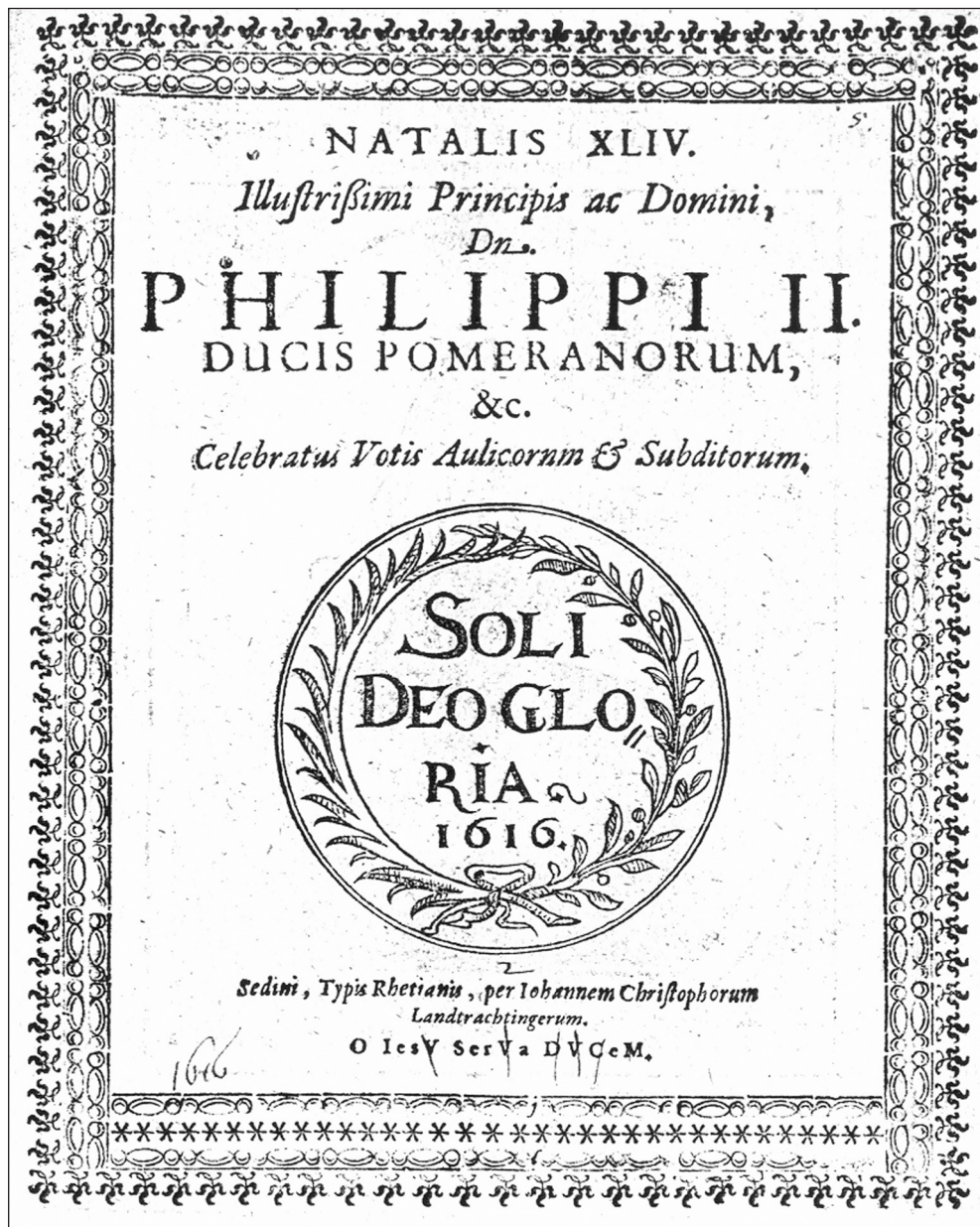
Zum Kreis der gebildeten Bürger von Stargard, die ständig aktiv waren, gehörte auch eine große Gruppe der dreizehn Schriftsteller. Unter ihnen befanden sich auch einige Geistlichen und die Lehrer der hiesigen Schule, u. a. Godschovius Johannes, Reddemer Thomas.

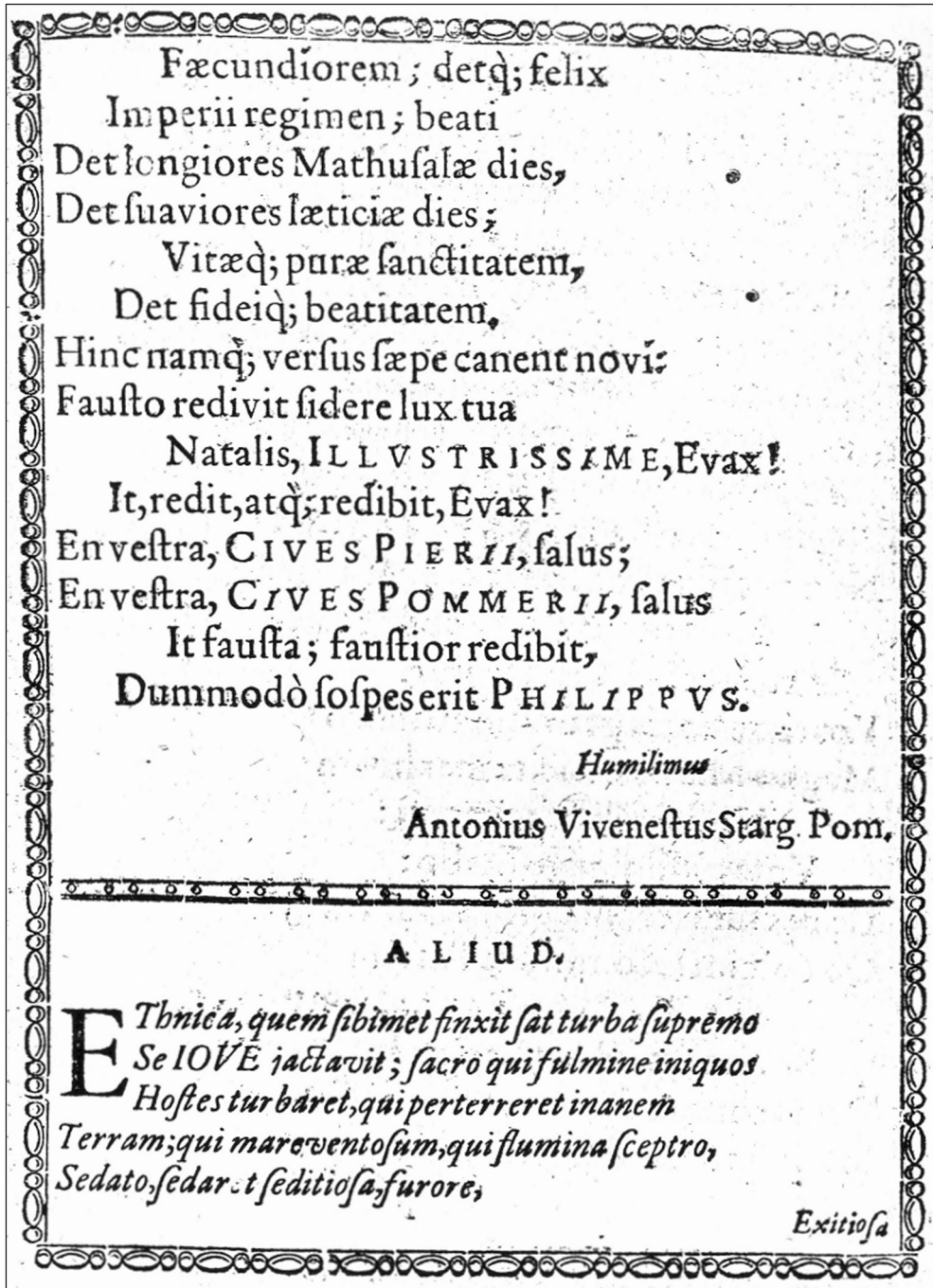
Ilustr. 1. Eklibris Biblioteki Krzysztofa Henryka Andrzeja Gereta. Toruń XVIII w.
(wewnętrzna strona górnej okładziny)

Ilustr. 2. Karta tytułowa druku związanego z zawarciem związku małżeńskiego między Fryderykiem Trojanem a Krystyną Godschoviusówną z roku 1602

Ilustr. 3. Karta tytułowa druku J. Ch. Landtrachtingera, na 44 rocznicę urodzin księcia Filipa II z roku 1616

Ilustr. 4. Końcowy fragment utworu *Philippe, lumen perpetuum Ducun, ...* z imieniem i nazwiskiem autora – stargadzianina, Antoniego Vivenesta. (K.F₁v)